

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examiner en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

- 1 Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.
- 2 Als gevraagd wordt naar het noemen van één van de negenenveertig 'kenmerkende aspecten', is een letterlijke weergave daarvan niet vereist. Er kan in de regel worden volstaan met een juiste omschrijving van het 'kenmerkend aspect' of van dat deel ervan dat relevant is voor de beantwoording van de vraag (er zijn kenmerkende aspecten die uit meerdere onderdelen bestaan).

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

---

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

1, 6, 2, 4, 3, 5

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vroegmoderne tijd

---

2 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Magellaan liet zich niet tegenhouden door (vermeende) ideeën van de kerk / vond zijn eigen waarneming belangrijker, wat ertoe leidde dat hij op zijn reizen verder ging / dat hij zich niet liet tegenhouden door oude ideeën (waarmee hij bijdroeg aan de Europese overzeese expansie).

Vraag	Antwoord	Scores
3	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>bij 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De Staten van Holland wilden met de opdracht de privileges / rechten laten verzamelen / vast laten leggen die het gewest Holland kreeg voordat het onder Spaans bestuur viel, om zich te verweren tegen de centralisatiepolitiek van Filips II <p>bij 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Door het laten uitgeven van het boek (met daarin hun privileges en rechten) wilden de Staten van Holland bereiken dat hun zelfstandigheid werd erkend / hun (internationale) positie sterker werd, omdat in 1588 door de opstandige gewesten werd besloten om als Republiek verder te gaan / om de zoektocht naar een soeverein te staken 	<p>2</p> <p>2</p>
4	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>Je kunt beweren dat de Opstand begon in:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1566, toen de Beeldenstorm uitbrak, waarna Filips II besloot de Nederlanden te straffen (en daarmee de strijd begon) • 1572, toen de watergeuzen een opstand wisten te ontketenen in Holland, Zeeland en enkele steden (na de overname van Den Briel) 	<p>1</p> <p>1</p>
5	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>Uit deze beschrijving blijkt dat de Nederlanden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hun noodzakelijke eerste levensbehoeften (graan) moeten importeren om de grote bevolking te voeden, wat door de moedernegotie vanuit de Oostzee wordt gedaan • al omstreeks 1570 een (internationaal) handelsnetwerk hebben / door hun nijverheidsexport voldoende graan / voedingsmiddelen kunnen importeren, wat de economische bloei mogelijk maakt 	<p>1</p> <p>1</p>
6	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De bewering van de gast dat de soldaten onder Alva boeven / dieven waren / van Wijnholt dat hij geen dief / boef was omdat hij de koning diende, paste bij Willems propaganda vanuit de nationale invalshoek / dat het 'vaderland' beschermd moest worden tegen de Spaanse soldaten (en niet tegen de koning) • De Opstand was een burgeroorlog geworden, want onder de troepen van de Spaanse koning bevonden zich ook Nederlanders die tegen hun eigen landgenoten vochten 	<p>2</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

7 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Deze prent geeft de boodschap weer dat Spaanse soldaten wreed zijn / onschuldige vrouwen / onschuldige kinderen vermoorden 1
- In de Pacificatie wordt de afspraak vastgelegd dat de Spaanse soldaten moeten vertrekken uit de Nederlanden (waarmee het probleem wordt aangepakt dat in de prent wordt getoond) 1

8 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met het afbeelden van (een van de volgende): 1
  - de muis die de halsband met de tekst 'inquisitie' doorknaagt
  - de inquisitieband achter de rug van Filips II
  - de tekst dat de leeuw weigert zich weer te laten vastbinden
- wordt weergegeven dat de Nederlanden Filips II ervan verdenken dat hij erop uit is de Nederlanden weer te onderwerpen / dat de Nederlanden Filips' religieuze maatregelen een bedreiging vinden voor de vrijheid van de Nederlanden (zodat de vredesonderhandelingen mislukken) 1
- Doordat deze rekenmunten door (Hollandse) ambtenaren tijdens hun werk worden gebruikt, wordt de boodschap snel verspreid 1

Opmerking

Alleen als bij de eerste deelvraag een juiste oorzaak van het mislukken van de onderhandelingen wordt genoemd, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

9 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is dat de keuze voor een religieuze invalshoek zijn draagvlak onder de bevolking zou verkleinen door de grote religieuze verdeeldheid / de tegenstelling tussen rooms-katholieken en protestanten.

10 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Deze uitspraak van Voltaire was gevaarlijk voor veel vorsten in die tijd, omdat de uitspraak fundamentele kritiek op (de erfelijkheid van) absolutistisch koningschap bevat, wat bijdroeg aan het omverwerpen van het ancien regime / wat democratische revoluties inspireerde.

Moderne tijd

11 maximumscore 2

De juiste volgorde is:
4, 6, 3, 5, 2, 1

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

12 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- In de liberale opvatting diende de overheid zich zo weinig mogelijk met de burgers te bemoeien / was het niet de taak van de overheid sociale ondersteuning te geven, wat in de wet naar voren kwam door de opstelling dat de overheid alleen moest bijspringen als het volstrekt onvermijdelijk was 2
- In de confessionele opvatting hadden de kerken een belangrijke taak in de samenleving, wat in de wet naar voren kwam doordat zij in eerste instantie de armen uit hun kerkelijke gezindheid zouden moeten ondersteunen 2

13 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door te zeggen dat (een van de volgende): 1
  - Duitsland door de snoeken geen karper wordt
  - Duitsland door de burens nooit lui of traag zal worden
  - Duitsland sterk genoeg is om zich te beschermen
- weerlegt Bismarck de kritiek dat de alliantiepolitiek te behoudend is / dat Duitsland door de alliantiepolitiek het onderspit zal delven / zich zwak opstelt 1
- Door te zeggen dat (een van de volgende): 1
  - Duitsland drie aanvalsfronten heeft
  - Duitsland sterke / oorlogszuchtige burens heeft
  - Duitsland in het midden van Europa ligt
- geeft Bismarck de waarschuwing dat het breken met de alliantiepolitiek het gevaar van een meerfrontenoorlog oplevert 1

Opmerking

Alleen als (bij de eerste deelvraag) juist wordt aangegeven welke kritiek Bismarck weerlegt en (bij de tweede deelvraag) een juiste waarschuwing wordt genoemd, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

14 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Met de bron is het onderzoek naar de opkomst van nationalisme het best te ondersteunen, want het Comité doet een beroep op de vaderlandsliefde van de Nederlandse vrouwen / doet de oproep aan alle Nederlandse vrouwen om zich in te zetten voor de Nederlandse militairen te velde.

15 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Met de kaart kunnen de Geallieerden de boodschap overbrengen dat hun strijd door de hele wereld wordt gesteund / dat al hun onderdanen achter hen staan / dat de eenheid van het imperium intact is gebleven 1
- terwijl de Centralen hiermee kunnen laten zien dat de Geallieerden zelf te zwak zijn om zich te verdedigen / hulp van hun koloniën nodig hebben / hun koloniale onderdanen misbruiken voor hun eigen doelen 1

16 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De Duitse *Weltpolitik* was geen succes, waardoor Duitsland (in tegenstelling tot Groot-Brittannië en Frankrijk) weinig koloniën met een grote bevolking veroverde. Duitsland had hierdoor weinig soldaten uit andere continenten in het leger.

17 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door de crisis van de jaren 1930 groeide de werkloosheid, zodat de bezuinigingen die de overheid aankondigde op de werklozensteun een groot deel van de werkeloze arbeiders in de Jordaan trof. Hiertegen kwamen zij in opstand 2
- De communistische krant zou benadrukken dat deze foto van een versterkte auto / van gewapende politie in een woonwijk de klassenstrijd zichtbaar maakt / het gewelddadige optreden van de Nederlandse overheid tegen de arbeiders laat zien 2

Opmerking

Alleen als bij de tweede deelvraag een politieke boodschap wordt genoemd met een passende verwijzing naar de bron, worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
18	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de Neurenberger wetten wordt vastgelegd dat Duitsers niet meer met Joden mogen trouwen / wordt vastgelegd dat Joden het burgerschap wordt ontnomen / worden de Joden buitengesloten • In de bron wordt beschreven dat er met instemming van de overheid geweld wordt gepleegd tegen Joden (waarmee duidelijk wordt dat zij hun burgerrechten hebben verloren) • Tijdens de Wannseeconferentie worden afspraken gemaakt over de grootschalige / industriële uitroeiing van de Joden 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
19	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>Hugo Moses wilde dat zijn verhaal alleen onder een schuilnaam werd gepubliceerd / wilde zijn identiteit geheim houden, omdat zijn familie / vrienden die nog in Duitsland woonden door de nationaalsocialisten zouden kunnen worden vervolgd.</p>	
20	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Het nationaalsocialisme kent een rassenleer / gaat ervan uit dat het Germaanse ras het beste is; dit komt in de brief naar voren wanneer Walter S. mensen gaat indelen naar ras / het ras met Germaanse invloeden 'niet onsympathiek' noemt. – Het nationaalsocialisme gaat uit van anticommunistische gevoelens; dit komt in de brief naar voren als Walter S. schrijft dat de slachtoffers 'vermoord' zijn door Sovjettroepen / dat in de propaganda aandacht wordt besteed aan het doden door Sovjettroepen. – Het nationaalsocialisme maakt gebruik van propaganda / beïnvloeding van de bevolking; dit komt in de brief naar voren wanneer Walter S. beschrijft dat de plechtigheid wordt gefilmd voor de <i>Wochenschau</i> / dat de propagandadienst aan het werk is. 	
	<p>per juiste combinatie van een kenmerk van het nationaalsocialisme en een juiste verwijzing naar de brief</p>	<p>2</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

21 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- De Verenigde Staten beëindigden de oorlog met Japan door atoombommen op Hiroshima en Nagasaki (die in het geheim waren ontwikkeld) 1
- Door de atoombom te gebruiken lieten de Verenigde Staten hun militaire superioriteit zien, wat door de Sovjet-Unie als bedreiging werd ervaren (waardoor de spanningen groeiden) 1

Opmerking

Alleen als er een verwijzing naar (het werpen van) de atoombom plaatsvindt, worden scorepunten toegekend.

22 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat Jordaan de mening weergeeft dat de uitzendingen ertoe zullen leiden dat de televisie gemeengoed zal worden in Nederland / dat de uitzendingen een verbod zijn van de massale opkomst van de televisie, want hij beeldt die uit als een marcherend leger / een invasie van eenvormige robots.

Opmerking

Alleen voor de combinatie van een juiste mening die door Jordaan wordt weergegeven en een daarbij passende verwijzing naar de prent, worden scorepunten toegekend.

23 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Nixon zegt dat de Sovjet-Unie nu verklaart vreedzame intenties te hebben, waarmee hij reageert op het voeren van een politiek van vreedzame co-existentie waardoor de Sovjet-Unie streeft naar een betere verstandhouding met de Verenigde Staten 2
- Nixon zegt dat de Verenigde Staten geen bases zullen sluiten zolang de Sovjet-Unie dat ook niet doet / dat ontwapening van beide kanten moet komen / dat eerst de angst en achterdocht moeten worden weggenomen, waarmee hij de kern van de wapenwedloop beschrijft die uitgaat van het idee van wederzijdse afschrikking / van het idee dat de tegenstander altijd verslagen moet kunnen worden 2

Opmerking

Alleen voor een combinatie van (bij de eerste deelvraag) een juiste verandering in het buitenlandse beleid en van (bij de tweede deelvraag) een juiste kern van de wapenwedloop en een passend voorbeeld uit de bron worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

24 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- Door af te beelden dat (een van de volgende): 1
  - de grenswachten de Oost-Duitse bevolking aankijken
  - de grenswachten met hun rug naar West-Berlijn staan
  - de Oost-Duitsers angstige gezichten hebben
- geeft Herblock weer dat de reden van de Oost-Duitse regering voor de bouw van de Muur het voorkómen van het vertrek van Oost-Duitsers naar het Westen is 1

bij 2:

- Door (een van de volgende): 1
  - de omgekeerde grenswacht
  - de titel van de prent
  - de angstige gezichten
- geeft Herblock weer dat de Oost-Duitse politie zelf niet gelooft in de eigen propaganda / dat alleen een nieuwe rekrut nog gelooft in de eigen propaganda (zodat de propaganda niet effectief is) 1

Opmerking

Alleen als het antwoord een juiste mening bevat (bij de eerste deelvraag) over de reden tot bouw en (bij de tweede deelvraag) over het effect van de propaganda, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

25 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Kennedy stelde een blokkade van Cuba in omdat er (Sovjet-Russische) raketinstallaties op Cuba waren ontdekt / omdat hij wilde voorkomen dat Russische raketten het eiland zouden bereiken 1
- appeasement 1
- Kennedy wilde met deze vergelijking steun van het Congres / de Amerikaanse bevolking krijgen voor zijn harde opstelling tegenover de Sovjet-Unie (door erop te wijzen dat de Engelse politiek van appeasement tijdens de Conferentie van München een oorlog niet had voorkomen) 1
- Kennedy wilde met deze vergelijking zijn bondgenoten / de Sovjet-Unie duidelijk maken dat de Verenigde Staten niet zouden bezwijken voor dreigementen (zoals de Britse regering was bezweken voor Duitse dreigementen voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

26 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Zowel Dubček als Gorbatsjov wil met zijn hervormingen het communisme een menselijker gezicht geven / meer vrijheid / openheid toestaan / de economie verbeteren 1
- Omdat de vernieuwing van de Praagse Lente door de troepen van het Warschaupact was onderdrukt, wil Gorbatsjov niet geassocieerd worden met een mislukte hervormer (als Dubček) / wil Gorbatsjov duidelijk maken dat hij de Brezjnev-doctrine loslaat 2

Opmerking

Alleen als bij de tweede deelvraag in het antwoord wordt aangegeven dat de Praagse Lente met harde hand is onderdrukt, worden scorepunten toegekend.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 12 juli.

6 Bronvermeldingen

- bron 1 Erich Kuttner, Het hongerjaar 1566, Amsterdam 1949, pag. 54
- bron 2 <http://www.geheugenvannederland.nl>
- bron 3 <https://www.rijksmuseum.nl/nl/zoeken/objecten?p=1&ps=12&f.classification.events.sort=Vredesonderhandelingen+van+Keulen&st=Objects&ii=1#/NG-VG-3-539,1>
- bron 4 http://ghdi.ghi-dc.org/pdf/deu/616_Wir%20Deutsche%20fuerchten_196.pdf
- bron 5 R. Kammelar, J. Sicking, M. Wielinga, Het monster van de oorlog, Nederlandse liedjes en gedichten over de Eerste Wereldoorlog, Amsterdam 2004, pag. 115
- bron 6 Hans van Lith, Ik denk altijd aan jou, prentbriefkaarten tussen front en thuisfront 1914-1918, Zaltbommel 2009 zonder paginanummer
- bron 7 ontleend aan:
a: Press and Speech Freedoms in the World, from Antiquity Until 1998: A Chronology, geredigeerd door Louis Edward Ingelhart (Londen 1998) pag. 180
b: <http://www.holocaust-history.org/der-ewige-jude/hitler-19390130.shtml>
c: http://en.wikiquote.org/wiki/Wilhelm_II_of_Germany
d: Volker Ulrich, Otto von Bismarck, Reinbek bei Hamburg 1998, pag. 101
- bron 8 <http://www.geheugenvannederland.nl/?/nl/items/SFA02:1002768/&p=1&i=3&st=Jordaanoproer&sc=%28Jordaanoproer%29/&wst=Jordaanoproer>
- bron 9 Uta Gerhardt en Thomas Karlauf, Nooit meer terug naar dat land, Amsterdam 2010, pag. 37-38
- bron 10 G. Mak en R. van Stipriaan (ed.), Ooggetuigen van de wereldgeschiedenis, Amsterdam 2009, pag. 213-214
- bron 11 <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/quot-opmars-quot--jordaan-leendertjurriaan?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=jordaan+1951&identifier=ATVS01%3A0623>
- bron 12 en 13 Haynes Johnson en Harry Katz, Herblock, The Life and Work of the Great Political Cartoonist, New York 2009, pag. 127
- bron 14 ontleend aan: J. Rupnik, The other Europe, London 1988, pag. 256